

Bloeyendael bulletin

MAART 2019

Eerste vuurwerkvrij bord in Bloeyendael onthuld

Nieuw leven in het stormgat

Baggervrij

Ik ben een fladderaar, een dromer

Historie in beeld

Fort de Bilt

In memoriam Ger Londo

Herstel

Als natuurliefhebber probeer ik tijdens wandelingen en werkdagen in het park mijn kennis van de flora en fauna een beetje op te vijzelen en natuurlijke kenmerken te herkennen. Tijdens mijn laatste bezoek vielen me enkele onnatuurlijke kenmerken op: gekleurde stippen op bomen. En ik vroeg me af, wellicht net als u, wat die stippen betekenen.

Het zit zo: een gele stip op borsthoogte betekent snoeien; te vellen bomen hebben een rode, en zogenaamde noodkapbomen hebben maar liefst 2 rode stippen. Die zullen binnen afzienbare tijd geveld en afgevoerd worden.

We begonnen het jaar zoals gebruikelijk met het verwijderen van takken die in de weken ervoor gesnoeid waren. Met een deel ervan konden we de takkenril ophogen.

In 2019 zal het herstel van het groen centraal staan. Dank zij een financiële bijdrage uit het Initiatievenfonds is het stormgat langs de takkenril met nieuwe bomen en struiken ingeboet. Vederop

leest u meer hierover. Ook de schade aan de natuur die ontstaan is tijdens het baggeren gaan we herstellen. In november zijn enkele sloten handmatig gebaggerd, terwijl op dit moment de vijver en sloten in het zuidelijk deel machinaal worden uitgediept.

In een uitgebreid interview maakt u kennis met Kees Doets, één van onze oudste en trouwste vrijwilligers.

Eind vorig jaar was de lezing over de historie van Bloeyendael en omgeving door Paul een groot succes. In dit bulletin zoomt hij in op één aspect: de historie van het Fort de Bilt.

Ons bereikte het droevige bericht dat de vader van de natuurtuingedachte, Ger Londo, is overleden. Theo gedenkt hem in een artikel.

Eind december kwam burgemeester van Zanen naar Bloeyendael om het eerste bord te onthullen dat aangeeft dat hier een vuurwerkvrije zone is. U vindt verderop een verslag van deze media-gebeurtenis.

Het Bestuur werkt momenteel aan het projectplan voor de komende 3 jaar en we zullen het resultaat uiteraard met u delen. Met zomerse temperaturen in februari verwachten we dat het voorjaar in aantocht is. Ik hoop u namens het Bestuur te begroeten tijdens de Lenteborrel of bij een wandeling genietend van het park.

Mirjam Steinbuch

REDACTIE

Jan Heijmans, Paul Brassé

FOTOGRAFIE

Ineke Blijleven, Paul Brassé, Jan Heijmans
en Utrechts Archief

VORMGEVING

KM Grafisch Werk, Utrecht

DRUK

ws Media Groep, Zaltbommel

LOGO

Illustratie Dick Bruna © copyright Mercis bv, 1991

Eerste vuurwerkvrij bord in Bloeyendael onthuld

Maandag 18 december kwamen burgemeester van Zanen en de CDA-fractievoorzitter van Waveren naar park Bloeyendael om de eerste vuurwerkvrij-bordjes in Utrecht te presenteren aan publiek en pers.

Het park is een van de 31 vuurwerkvrije zones die de gemeenteraad in het najaar heeft aangegeven. Daaronder vallen alle dieren- (buiten)verblijven en natuurgebieden binnen de gemeente Utrecht.

In feite werden twee borden gepresenteerd: een verbodsbord, dat geen twijfel laat over wat er verboden was, en een kleiner bordje, bedoeld voor jongeren, met als tekst: **Thx dat je hier niet knalt.** Dit is een vuurwerkvrije zone. *Vuurwerk gaat niet samen met dieren en natuur.* Volgens de initiatiefnemer van dit ontwerp, van Waveren, snappen jongeren tussen de 14-16 jaar dit bordje wél.

Na toespraken van beide heren was het de beurt aan onze voorzitter Mirjam Steinbuch, die inging op de effecten. (Knal)vuurwerk kan ertoe leiden dat vogels en dieren in paniek op de vlucht slaan, en zich – vooral 's avonds en 's nachts – kunnen verwonden. Ook kunnen dieren uit hun winterslaap geraken.

De aanwezige pers zorgde voor de berichtgeving in het AD en op RTV Utrecht. Een video op de AD-site geeft een fraai

beeld van het evenement (tik "Ad Bloeyendael video" in de zoekmachine).

Het bestuur had gezorgd voor (alcoholvrije) champagne, zodat het gezelschap na de onthulling en de toespraakjes het glas kon heffen op dit nieuwe initiatief. Behalve het bestuur waren ook vrijwilligers van Bloeyendael en mensen van de wijkpost aanwezig. Na afloop werden de andere in/toegangen naar het park van borden voorzien.

Naar onze ervaring en mening hebben de borden effect gesorteerd, want er zijn na nieuwjaar zeer weinig resten van vuurpijlen en andere knaltuig aangetroffen in het park.

Paul Brassé

Nieuw leven in het stormgat

De opmerkzame bezoeker van het park heeft geconstateerd dat er nieuwe bomen en struiken zijn verschenen in het stormgat bij de takkenril. Dat is het eindresultaat van een project dat een jaar heeft geduurd.

Op 18 januari 2018 viel tijdens de grote winterstorm een grauwe abeel om. Deze abeel stond in de grote weide ter hoogte van het monument bij het studentencomplex. Door het vallen van de abeel en bij het herstellen van de waterleiding sneuvelden er veel bomen en struiken, en ontstond er een zogenaamd 'stormgat' in de bosrand.

Een dergelijk gat is om verschillende redenen niet gewenst. Niet alleen is het geen lust voor het oog, maar het levert ook ecologische schade op. Verschillende diersoorten ontberen op dit kale oppervlak beschutting en een onbelemmerde doortocht.

Voor het herstel van de groene zoom werd een plan gemaakt en een lijst opgesteld van in te boeten bomen en struiken.

Gekozen is voor boom- en struiksoorten van inheemse afkomst. Het 'plantplan' is tot stand gekomen door te kijken naar standplaats en groeimogelijkheden. Dit plan, met een kostenplaatje van 16 duizend euro, werd ingediend bij het Initiatievenfonds van de gemeente. In december werd het project goedgekeurd.

De fa. Scholman kreeg de opdracht en heeft de werkzaamheden in de 2de helft van januari uitgevoerd. Er zijn 3 zomereiken, 3 winterlindes, 2 boswilgen, 2 spaanse aken, 2 gewone vogelkers, 2 zoete kried, 1 haagbeuk en 1 ruwe berk geplant. Daarnaast zijn er nog veel struiken gepoot, waarvan sleedoorn, egelantier, bosroos, meidoorn en kardinaalsmuts het hoofdbestanddeel uitmaken.

Er zijn niet alleen struiken herplaatst in het stormgat maar ook ter hoogte van de bocht bij de steenhoop in de akker, en bij de ingang van het park in het uiterste zuidwesten (bij de busbaan). Laat het groeiende weer maar komen!

Ineke Blijleven

Baggervrij

In het najaar zijn de waterlelievijver en een groot aantal sloten in het park uitgebaggerd. Daarvoor werd groot materieel ingezet (zie vorig bulletin). Voor de heemtuin was deze aanpak ongeschikt. Dus werd besloten dit handmatig aan te pakken.

Dirk Meerkerk, die ook het maaiwerk verricht en met zijn paarden-wagens het hooi en snoeihout afvoert uit het mark, heeft in november de sloot die midden door de heemtuin loopt handmatig uitgebaggerd. Het hoeft geen betoog dat dit een zware klus is.

Het slib uit de sloten werd langs de rand van de sloot gedeponeerd, waar het kon indikken. Omdat ons beheer erop gericht is de bodem te verarmen (hetgeen een grote variëteit aan planten oplevert) moest het 'rijke' slik worden afgevoerd. Op een extra werkdag in januari traden sterke mannen en vrouwen aan om de bagger door de heemtuin naar de Archimedeslaan te kruien en in een container te deponeren. Om schade door de wielen van de (extra kleine) kruiwagens te voorkomen, waren kunststof rijplaten neergelegd. Kort na het middaguur was de pittige klus geklaard.

Een onverwacht gevolg van het baggeren in het park is dat vrij plotseling een groot deel van de sloten bedekt

raakte met de grote kroosvaren. De *Azolla filiculoides* behoort tot de familie van de vlotvarenen, dwz ze drijven op vooral stilstaand water. In deze periode kleuren een aantal sloten daarom rood. Doordat de blaadjes een dik dek vormen (veel dikker dan eendenkroos) dringt er nauwelijks licht door op de bodem van de sloot en wordt de groei van (andere) planten en dieren onmogelijk gemaakt. We zijn de plant dus liever kwijt dan rijk.

Eind februari is de fa. Scholman begonnen met het laatste deel van de baggerklus. Dit keer wordt de grote vijver en de aansluitende sloten uitgediept. De werkzaamheden duren 3 weken.

Paul Brassé

'Ik ben een fladderaar, een dromer'

In 2015 zag het er niet zo goed uit voor Kees Doets. Wat begonnen was met 'etalagebenen' ontwikkelde zich tot een serieuze hartkwaal, die hem na luttele inspanning naar adem deed happen. Hij onderging een open hart-operatie, met omleidingen en vervanging van een hartklep. Als onvoorzien sluitstuk: een hartstilstand. Hij is er goed doorheen gekomen en hij voelt zich momenteel uitstekend. We zien hem weer geregeld in het park. Samen met andere vrijwilligers vormt Kees 'de snoeiploeg', die m.n. de bramengroei onder controle probeert te houden.

Kees is vanaf 2005 actief in Park Bloeyendael. Hij werd tijdens een wandeling door het park aangesproken door Nora de Groen (destijds bestuurslid). Ze haalde hem over om vrijwilliger te worden; een jaar later zat hij in het bestuur. Tien jaar heeft hij op die manier het belang van Bloeyendael gediend.

Zijn wieg stond, in 1937, overigens in Arnhem. Vader was 'een ambitieuze onderwijzer', die directeur van een MULO-school werd. Het gezin kwam uit Noord-Holland, vader was een boerenzoon, die goed kon leren en dus, zoals toen gebruikelijk, naar de kweekschool ging. In Arnhem woonden ze aan de bosrand. Kees kan zich nog de luchtlanding in 1944 herinneren. Hij zag de parachutis-

ten neerkomen op de Ginkelse Hei. Met vader en moeder, zijn oudste zuster en een Joods onderduikertje, evacueerde hij naar Apeldoorn en vandaar naar de familie in Noord-Holland, waar ze meer dan een jaar bleven. Bij terugkeer in Arnhem bleek hun huis door het oorlogsgeweld onbewoonbaar.

Na de dienstplicht begaf Kees zich naar Delft om daar bouwkunde te studeren. Het werd geen succes. Hij probeerde wis- en natuurkunde in Utrecht, maar ook dat lukte niet. 'Ik was geen student', berust hij. Er volgde een lange reeks van baantjes. In de jaren zestig kwamen de uitzendbureaus op, er was gemakkelijk werk te krijgen. Toen hij zich in 1972, samen met partner en een pleegzoon, in zijn huidige woning in de Doornstraat vestigde, ontstond er behoefte aan meer vastigheid. Hij vond die in de administratieve sector. Daarnaast was hij actief in zijn buurt, in het kader van de stadsvernieuwing in Oudwijk. Omdat hij als lid van het wijkcomité steeds meer van doen kreeg met welzijnswerkers, 'een apart volkje', besloot hij te professionaliseren en begon met een studie sociaal cultureel werk bij De Horst in Driebergen. Kees werkte vanaf 1982 aanvankelijk in tijdelijke banen in buurthuizen. Later werd hij aangesteld als opbouwwerker. In 1995 ging Kees met 'reorganisatie-ontslag', met 'een mooie regeling', een soort vroegpensioen.

In Bloeyendael had Kees profijt van zijn jeugdijaren bij de NJN. De kennis kwam weer boven toen hij zich ging verdiepen in de flora en fauna van het park. Ook de gesprekken met Theo de Ronde droegen daar aan bij. Kennis, die hij weer deelde met de gidsen waar hij namens het bestuur leiding aan geeft. Bloeyendael is een van de pijlers van zijn leven geworden. De andere is de blokfluit, die hem al vanaf zijn jeugd vergezelt. Hij speelt veel en vaak samen met anderen. De muziek en

Hij meldde zich als vrijwilliger bij de Stadswerkplaats. Ook ging hij weer voor zijn buurt aan de slag. Nu voor de kinderen. De speelplaats werd heringericht en er vormde zich een schoonmaakkploeg en jaarlijks was er een groot feest. Dat is er trouwens nog steeds. Ook trok Kees zich het lot aan van enkele kinderen uit een Marokkaans gezin; er is nog steeds contact.

de natuur geven hem veel vreugde. Hij noemt zichzelf een gelukkig mens, hoewel zijn leven anders liep, dan voorzien. 'Ik ben een fladderaar en een dromer, mensen hebben veel van mij verwacht, ik heb het niet altijd waar kunnen maken, toch heb ik veel voor anderen kunnen betekenen.'

Jan Heijmans

Historie in beeld

Voor de lezing over de cultuurhistorie van Bloeyendael was zoveel belangstelling dat er twee bijeenkomsten werden georganiseerd in het paviljoen. Op 3 en 17 november gaf Paul Brassé een powerpointpresentatie over de geschiedenis van Bloeyendael en de directe omgeving.

Onze secretaris wist een presentatie neer te zetten op een even natuurlijke wijze als het natuurgebied waarover de lezing ging: hij hoefde niet op te lezen, hij deed het uit zijn hoofd. De geschiedenis gaat terug tot 1290. Het was een ruig gebied waardoorheen de Steenstraat, later Biltse Straatweg genoemd, werd aangelegd; de tijd dat Utrecht nog weinig bebouwing buiten de singels had. Aanvankelijk stond er op die plek een herberg (De Biesbosch), die tussen 1628 en 1660 werd verbouwd tot een buitenplaats met de naam Bloeyendael.

Het huidige natuurpark werd in 1996 aangelegd naar een ontwerp van de gemeentearchitect Hans Pemmelaar. De eerste 'Bloeyendaeler' was Theo de Ronde, die er zijn bijen vanuit Waalwijk naartoe verhuisde. In die tijd was er ook al een honk, later een blokhut, die helaas in brand werd gestoken. Uiteindelijk kwam er in 2001 een paviljoen van beton en andere onbrandbare

stoffen, dat geïnspireerd was op de vorm van de Nautiluschelp.

Paul gaf ook ruimte aan de toehoorders. Je kon precies merken welke tijd mensen zich nog herinnerden: de oudsten onder ons sprongen het eerst in met eigen verhalen over de vervlogen tijden. Bij mijzelf kwam de herinnering uit 1980 naar boven, toen ik daar met mijn kinderen van 4 en 8 verzeild raakte: veel bramen, wilde planten en allerlei boompjes en watertjes, en dan opeens een draak met mensenbenen en een verdwaalde monnik die daar zo plotse-ling stond (beelden in de tuin van het oude provinciehuis).

Al met al was de presentatie een levendig gebeuren en werd de historie van Bloeyendael, het Fort de Bilt en de Oostbroekselaan op inspirerende wijze in beeld gebracht.

Maja Karthaus

Bij voldoende belangstelling kan de presentatie eventueel worden herhaald. Stuur daarvoor een mail naar info@bloeyendael.nl.

Bloeyendaal langs de Biltse Grift, rond 1869

Fort de Bilt en de Offerhausweg

In het kader van aandacht voor de cultuurhistorie van Bloeyendael en omgeving, richten we de kijker op Fort de Bilt, dat precies twee eeuwen geleden werd aangelegd, als onderdeel van de Hollandse Waterlinie.

Het fort was bedoeld om de toegang van de Biltse straatweg af te sluiten, en werd tussen 1816 en 1819 over die weg heen gebouwd en omgeven door een fortgracht.

De weg naar de Bilt werd aan de zuidkant omgeleid, daar waar nu de Offerhausweg loopt. De (paarden)tram die sinds 1879 Utrecht met Zeist verbond, ging ook over deze weg. In het begin van de 20ste eeuw nam het (gemotoriseerd) verkeer over deze smalle met bomen omzoomde weg sterk toe, en daarmee het aantal ongelukken. De lokale pers deed hiervan geregeld verslag en riep op tot maatregelen. Wegverbreding was niet mogelijk, dus kwam het herstel van het oorspronkelijk tracé dwars door het fort in beeld. Het kostte nog jaren van lokale pressie en debat, overleggen tussen gemeente en rijk, en van bureaucratische rompslomp, voordat de 'kogel door het fort' ging. 90 jaar geleden (1929) kwam de

nieuwe weg gereed, die het fort in 2-en deelde.

Fort de Bilt – en de hele waterlinie – heeft nooit zijn sterkte hoeven te bewijzen. De enige keer dat het gebied onder water werd gezet, gebeurde dat door de Duitsers, aan het einde van de oorlog.

In de Tweede wereldoorlog hebben de bezetters het noordelijk deel gebruikt als gevangenkamp en executieplaats. Na de oorlog werden NSB-ers en col-laborateurs hier gedetineerd. In 1979 kwam dit deel van het fort in bezit van de gemeente. De stichting Prodemos heeft dit terrein sinds 2017 in beheer, en verzorgt educatie aan leerlingen van de basisschool.

Het Rijk is eigenaar van het zuidelijk deel, dat in gebruik is door de Koninklijke Marechaussee. De vraag is voor hoe lang nog.

De zuidelijke weg om het fort werd later omgedoopt tot Offerhausweg, waarmee majoor-ingenieur Willem Offerhaus wordt geëerd, een van de architecten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, en de ontwerper van de fortengordel rondom Utrecht.

Paul Brassé

In Memoriam Ger Londo

Eind december bereikte ons het bericht dat Ger Londo was gestorven. Hij wordt gezien als de vader van de 'natuurtuin-gedachte'. Londo, die in oktober 2017 op ons verzoek een bezoek aan Bloeyendael bracht, werd 83 jaar.

Als botanicus is Londo een begrip voor ieder die op het gebied van vegetatiekunde, plantenecologie en natuurontwikkeling werkzaam is of erin is geïnteresseerd. In 1964 kreeg hij een aanstelling als onderzoeker bij het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud (RIVON). En vervolgens door fusies bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN), het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) en Alterra. In 1971 promoveerde hij in Nijmegen bij Prof. Dr. Victor Westerhoff op zijn dissertatie *Patroon en proces in duinvallei-vegetaties langs een gegraven meer in de Kennermerduinen*.

Zijn onderzoeken van de diverse aspecten van de vegetatiekunde waren steeds gericht op de praktische toepassing van de verworven inzichten ten behoeve van het natuurbehoud. Op veel plaatsen in Nederland heeft hij de vegetatie en de ontwikkeling ervan bestudeerd. Dat vraagt veel reistijd met als gevolg dat hij slechts enkele malen per jaar alle studieplekken kon bezoeken.

Daarom liet Dr. G. Londo in 1972 op het landgoed Broekhuizen van het IBN even ten westen van Leersum een proeftuin aanleggen. Hiervoor werden uit heel Nederland grondsoorten aangevoerd, zoals mergel, kalkrijk en kalkarm duinzand, kalkrijke klei, rivierzand en twee zandsoorten van de Utrechtse heuvelrug. Zonder grote reizen te moeten maken kon hij zo dicht bij huis de ontwikkelingen op de voet volgen. Londo wilde zien welke plantensoorten komen en gaan onder invloed van verschillend beheer en omstandigheden. Vandaar dat hij heuveltjes liet aanleggen om droge en natte stukken te krijgen en noord- en zuidhellingen. Dit alles om meer gradiënten te krijgen. Tegenwoordig heet de proeftuin Londotuin.

Ger Londo was een gedreven natuurbeschermers en een bescheiden en aimabel mens. Velen zullen hem missen.

Theo de Ronde

Zie voor een verslag van zijn bezoek aan park Bloeyendael het Bulletin van november 2017 op www.bloeyendael.nl.

OPROEP

Het was de gewoonte dat het bestuur jaarlijks 3-4 excursies organiseert voor vrijwilligers en donateurs. In het kader spreiding van taken en verantwoordelijkheden zoeken we vrijwilligers cq donateurs die deze taak op zich willen nemen. De commissie legt eens per jaar een voorstel voor aan het bestuur, en draagt vervolgens zorg voor de uitvoering. Ook de organisatie van de vrijwilligersdag behoort tot de taken van deze nieuwe commissie. Geef je op via info@bloeyendael.nl

Uitnodiging voorjaarsreceptie

De voorjaarsreceptie wordt dit jaar gehouden op **vrijdag 22 maart**.
U bent van harte welkom van 17.00 tot 19.00 uur.

OPROEP

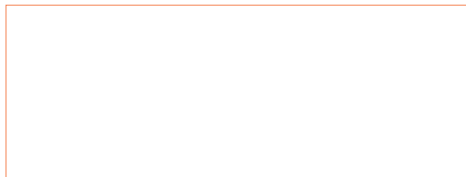
Het bestuur wil in de lente of zomer een middag organiseren voor donateurs die slecht ter been zijn, en daardoor het park niet meer (zo vaak) bezoeken. We stellen ons voor dat we zorg dragen voor het vervoer naar het park (indien nodig), u ontvangen in het paviljoen met koffie en thee, en u door het park leiden. Laat ons telefonisch of via info@bloeyendael.nl weten indien u interesse heeft. Dan bespreken we de mogelijkheden en bijzonderheden. De inzet is dat we u een onvergetelijk middag bezorgen.

Vogelexcursie zaterdag 6 april

Op **zaterdag 6 april** bent u welkom bij de traditionele vogelexcursie door het park. We verzamelen om 9.00 uur vóór het paviljoen. Vergeet de verrekijker niet.

ACTIVITEITEN VOORJAAR 2019

ACTIVITEIT	DATUM	TIJD
Lenteborrel	Vrijdag 22 maart	17.00 – 19.00
Slangenbroedhoop	Zaterdag 30 maart	10.00 – 16.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 2 april	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 7 april	13.00 – 17.00
Klussendag	Zaterdag 20 april	10.00 – 16.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 7 mei	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 12 mei	13.00 – 17.00
Open zondag	Zondag 26 mei	13.00 – 17.00
Open huis en heemtuin	Dinsdag 4 juni	12.00 – 14.00
Open zondag	Zondag 9 juni	13.00 – 17.00

Stichting Bloeyendael
Archimedeslaan 1
3584 BA Utrecht
www.bloeyendael.nl
NL74 INGB 0003 4466 50
Tel. 06 4500 5700